

บทที่ 5

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดของผู้ขาย กรณีบุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือสินค้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1 ประวัติความเป็นมา

กฎหมายไทยมีการกำหนดหน้าที่ของผู้ขายนอกจากการส่งมอบกรรมสิทธิ์ในสินค้า โดยต้องประกันให้ผู้ซื้อได้รับกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ปลอดจากการรบกวนขัดสิทธิโดยบุคคลภายนอก โดยกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 475 - 482 โดยพัฒนาการของแนวความคิดในการให้ผู้ขายต้องรับผิดต่อผู้ซื้อในกรณีบุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าในสินค้าของประเทศไทย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคือ ช่วงก่อนมีการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และ ช่วงมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ช่วงก่อนมีการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ก่อนที่จะมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายเก่าของไทยก็มีบทบัญญัติที่มีผลคล้ายคลึงกับที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่อาศัยแนวความคิดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความรับผิดในการรอนสิทธิต่อผู้ซื้อไม่ได้เกิดจากความผูกพันทางสัญญา แต่เป็นความผูกพันตามสาขาหนึ่งในคดีอาญาระหว่างเจ้าของที่แท้จริงกับผู้ซึ่งได้นำมาขาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความรับผิดในการรอนสิทธิในช่วงนี้ไม่ได้เกิดจากการผิดสัญญาของผู้ขายซึ่งทำให้ผู้ซื้อได้รับความเสียหาย แต่มาจากความผิดอาญาของผู้ขายซึ่งทำให้เจ้าของที่แท้จริงได้รับความเสียหาย

ตามกฎหมายเก่าของไทย ผู้ใดขายทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของตน ถือได้ว่าเป็นผู้มีความผิดฐานลักทรัพย์ แม้ผู้นั้นจะได้ทรัพย์สินนั้นไปโดยไม่ได้มีความทุจริต ด้วยเหตุนี้ผู้ขายทรัพย์สินของผู้อื่นจึงมีความผิดฐานเป็นโจร นอกจากนี้ ทรัพย์สินที่ขายต้องคืนแก่เจ้าของ เพราะการลักเอาไปไม่เป็นทางที่จะได้กรรมสิทธิ์ ผู้เป็นเจ้าของยังมีสิทธิเรียกเอาจากบุคคลใด ๆ ซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นได้

บุคคลที่รับซื้อทรัพย์สินจากผู้ไม่เป็นเจ้าของ กฎหมายถือว่าเป็นผู้สมรู้ นอกเสียจากว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำไปโดยสุจริตแต่การพิสูจน์เช่นนี้จะทำได้เฉพาะตามกรณีที่กฎหมายระบุไว้เท่านั้น ซึ่งได้แก่

(1) ผู้ซื้อสามารถนำตัวผู้ขายมาให้ได้ เพื่อผู้ขายจะได้รับโทษตามกฎหมาย หรือ

(2) การซื้อขายนั้นได้กระทำโดยเปิดเผยต่อเจ้าหน้าที่ในหมู่บ้านหรือในเมือง

ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้ซื้อจะพิสูจน์เจตนาสุจริตของตนได้หรือไม่ก็ตาม ผู้ซื้อที่มีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินที่ซื้อมาแก่เจ้าของเดิมเสมอ และเมื่อได้ส่งทรัพย์สินนั้นคืนแก่เจ้าของที่แท้จริงแล้ว ก็มีสิทธิเรียกให้ผู้ขายชำระราคาที่ตนได้จ่ายไปคืนได้ หากทรัพย์สินนั้นถูกขายมาหลายครั้งต่อเนื่องกัน ผู้ซื้อคนสุดท้ายซึ่งถูกรอนสิทธิมีสิทธิไล่เบียดจากผู้ขาย และผู้ขายที่ถูกไล่เบียดนี้มีสิทธิไล่เบียดเอาจากผู้ที่ตนซื้อทรัพย์สินนั้นมาเป็นทอด ๆ ตามลำดับการขาย การไล่เบียดจากผู้ขายนี้เองที่ประกอบเป็นความรับผิดชอบในการรอนสิทธิ คือ ผู้ขายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการที่สัญญาซื้อขายไม่มีผลและต้องคืนราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อ¹

1.2 ช่วงมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว

เมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แนวความคิดในเรื่องการรอนสิทธิจะเป็นไปตามแนวกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะกฎหมายฝรั่งเศส² ซึ่งแนวความคิดของฝรั่งเศสในเรื่องเกี่ยวกับการรอนสิทธิสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีการซื้อขายสินค้าของผู้อื่น และกรณีคำรับรองในการได้รับการครอบครองอย่างสงบ

1.2.1 กรณีการซื้อขายสินค้าของผู้อื่น

สำหรับกรณีการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นนั้น กฎหมายฝรั่งเศสได้กำหนดผลของการซื้อขายทรัพย์สินของผู้อื่นไว้ในมาตรา 1599 ที่ว่า “การซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นเป็นโมฆียะ ผู้ซื้ออาจเรียกค่าเสียหายได้ในกรณีที่ผู้ซื้อไม่รู้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่น”³

¹ ร. แลงกาท์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) สัญญา, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2480), น. 135-139.

² ศนันท์กรณ(จำปี) โสทธิพันธุ์, คำอธิบาย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน, 2550), น. 208.

³ Article 1599 of Civil Codes provides:

“The sale of a thing belonging to another is void: it may give rise to damages where the buyer did not know that the thing belonged to another.”

หลักการของมาตรา 1599 นี้ ไม่ได้ยึดถือหลักกฎหมายของโรมันหรือกฎหมายเก่าของฝรั่งเศส ซึ่งตามหลักกฎหมายทั้งสองนั้น การที่คู่สัญญาทำการซื้อขายกันยังไม่ถือว่ากรรมสิทธิ์ได้ผ่านมือจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ขายในการจัดให้ผู้ซื้อได้ครอบครองทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นโดยสงบ และตราบใดที่ผู้ซื้อยังไม่ถูกรบกวนขัดสิทธิโดยเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริง หรือยังไม่ถูกเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงเรียกทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นคืน ผู้ซื้อจะฟ้องร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบไม่ได้

แต่หลักการในประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส ได้มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญคือ ถือว่าเมื่อทำการซื้อขาย กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะทำสัญญาแล้ว ดังที่ปรากฏในมาตรา 1583 ที่ว่า “การซื้อขายเป็นอันสมบูรณ์ระหว่างคู่สัญญาและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยอมตกเป็นของผู้ซื้อ ตั้งแต่ผู้ขายและผู้ซื้อได้ตกลงกันในเรื่องทรัพย์สินและราคา แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะยังไม่ส่งมอบ หรือยังไม่ชำระราคาก็ตาม” ดังนั้น การที่ผู้ขายได้ขายทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่น จึงเห็นได้ชัดเจนว่า ผู้ขายน่าจะไม่สามารถทำให้ผู้ซื้อได้ครอบครองทรัพย์สินนั้นอย่างแท้จริง ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ผลของสัญญาซื้อขายดังกล่าวตกเป็นโมฆียะ⁴

สำหรับสาเหตุที่กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้การซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นตกเป็นโมฆียะนั้น มีความเห็น 2 ความเห็น ดังนี้

ความเห็นแรก คือ สัญญาซื้อขายนั้นไม่ตกเป็นโมฆียะ แต่คู่สัญญาอาจเลิกสัญญาได้โดยนำหลักในสัญญาต่างตอบแทนมาบังคับ กล่าวคือ เมื่อฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ อีกฝ่ายสามารถบอกเลิกสัญญาได้

ความเห็นที่สอง คือ สัญญาซื้อขายนั้นตกเป็นโมฆียะ โดยอาศัยเหตุแห่งความสำคัญผิดของผู้ซื้อ ทั้งในเรื่องทรัพย์สินและคุณสมบัติของตัวบุคคล

ทั้งนี้ ศาลของฝรั่งเศสได้ยอมรับแนวความเห็นที่สอง⁵ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า หากมีข้อเท็จจริงเกิดขึ้นตามที่กฎหมายกำหนดในมาตรา 1599 สัญญาซื้อขายนั้นจะตกเป็นโมฆียะในทุกกรณี การที่สัญญาซื้อขายจะตกเป็นโมฆียะหรือไม่นั้น มีหลักเกณฑ์ที่ต้องพิจารณาดังนี้

(ก) ความสุจริตของผู้ขาย

ในการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น ความสุจริตของผู้ขายไม่เป็นสาระสำคัญในการพิจารณาว่าสัญญาซื้อขายตกเป็นโมฆียะหรือไม่ ดังนั้น แม้ผู้ขายจะไม่ทราบว่าสินค้านั้นเป็นของ

⁴ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน, กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วย “ซื้อขาย,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 8, ตอน 4, น. 826.

⁵ เฟ็งอั้ง, น. 827.

ผู้อื่นสัญญาซื้อขายก็ยังคงตกเป็นโมฆียะ แต่หากผู้ขายไม่สุจริต กล่าวคือ ผู้ขายรู้ว่าทรัพย์สินที่ซื้อ เป็นของบุคคลอื่น สัญญาซื้อขายอาจตกเป็นโมฆียะเพราะเหตุกลฉ้อฉลของผู้ขายได้

(ข) ความสำคัญผิดของผู้ซื้อ

เนื่องจากศาลของฝรั่งเศสยอมรับว่า ฐานของความเป็นโมฆียะของสัญญาซื้อขาย ทรัพย์สินของบุคคลอื่นนั้น มาจากความสำคัญผิดในเรื่องทรัพย์สินและคุณสมบัติของตัวบุคคล ดังนั้น การที่สัญญาซื้อขายในกรณีนี้จะตกเป็นโมฆียะได้ ผู้ซื้อต้องมีความสำคัญผิด กล่าวคือ คิดว่าผู้ขายเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย

(ค) ความเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

การซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น จะเป็นโมฆียะต่อเมื่อเป็นการซื้อขายทรัพย์สิน เฉพาะสิ่งเท่านั้น ไม่บังคับไปถึงกรณีที่ยังไม่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

เมื่อสัญญาตกเป็นโมฆียะเพราะเป็นการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นแล้ว จะเกิดผล ต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายตามมาตรา 1599 ซึ่งกำหนดให้ผลของการซื้อขายทรัพย์สิน ของบุคคลอื่นตกเป็นโมฆียะ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะสามารถ บอกล้างได้ โดยจะมีเพียงผู้ซื้อเท่านั้นที่สามารถบอกล้างโมฆียกรรมนี้ได้ ส่วนผู้ขายจะไม่มีสิทธิ บอกล้าง และการบอกล้างนี้จะต้องกระทำภายในกำหนด 10 ปีนับแต่เวลาที่ผู้ซื้อได้ทราบว่าได้ ซื้อทรัพย์สินของบุคคลอื่น หากเลยระยะเวลาที่กำหนดแล้วผู้ซื้อไม่มีสิทธิในการบอกล้างอีก

ผู้ซื้อนอกจากมีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมแล้ว ยังมีสิทธิในการให้สัตยาบันได้ด้วย แต่ นอกจากผู้ซื้อแล้ว เจ้าของที่แท้จริงก็อาจให้ความยินยอมแก่การขายทรัพย์สินของตนได้เช่นกัน ซึ่ง การทำเช่นนี้ ถือว่าเจ้าของที่แท้จริงให้ความยินยอมในการซื้อขายมาตั้งแต่ต้น จึงทำให้ผู้ขายเป็น เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นในขณะทำสัญญา การซื้อขายจึงสมบูรณ์ตามกฎหมาย⁶

นอกจากผู้ซื้อจะมีสิทธิในการบอกล้างสัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่นแล้ว มาตรา 1599 ยังให้สิทธิแก่ผู้ซื้อในการเรียกค่าเสียหายจากผู้ขายได้หากผู้ซื้อไม่ทราบในขณะทำ สัญญาว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่น แต่หากผู้ซื้อทราบในขณะทำสัญญาว่าทรัพย์สินนั้นเป็น ของบุคคลอื่นนอกจากผู้ขายแล้ว ผู้ซื้อจะเรียกค่าเสียหายไม่ได้⁷ (นอกจากนี้ หากผู้ซื้อทราบในขณะ ทำสัญญาว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่น อาจทำให้ผู้ซื้อไม่อาจบอกล้างโมฆียกรรมได้ เพราะ ศาลของฝรั่งเศสมีแนวคิดว่าการที่ผู้ซื้อไม่มีสิทธิในการบอกล้าง ก็เพราะฐานจาก ความสำคัญผิด ของผู้ซื้อว่าผู้ขายเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจริง ๆ)

⁶ เฟ็งอ้าง, น. 828-829.

⁷ เฟ็งอ้าง, น. 829.

1.2.2 กรณีคำรับรองในการได้รับการครอบครองอย่างสงบ

กฎหมายฝรั่งเศสนอกจากจะระบุถึงการขายสินค้าของผู้อื่นแล้ว ยังให้ผู้ซื้อได้รับประโยชน์จากคำรับรองโดยปริยายในการจะได้รับการครอบครองอย่างสงบ โดยคำรับรองนี้จะขยายไปถึงการถูกรบกวนไม่ว่าจะโดยผู้ขายเองหรือโดยบุคคลภายนอก ตามมาตรา 1625 และมาตรา 1626

ผู้ขายต้องละเว้นจากการกระทำใด ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความยากลำบากต่อกรรมสิทธิ์ของผู้ซื้อ คำว่า “ความยากลำบาก” นี้ มีความหมายถึงทั้งความยากลำบากต่อทางกายภาพ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องละเมิด และต่อการกระทำของผู้ซื้อเช่น การทำธุรกรรมเกี่ยวกับสินค้าที่ได้ซื้อมา ทั้งนี้การรบกวนโดยบุคคลภายนอกนั้นจะต้องเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกฟ้องร้องเพื่อบังคับสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ซื้อขาย โดยสิทธินั้นบุคคลภายนอกจะต้องมีอยู่ในเวลาที่ทำสัญญาซื้อขาย หากเป็นกรณีที่เป็นการรบกวนขัดสิทธิโดยบุคคลภายนอกไม่มีมูลเหตุทางกฎหมาย ผู้ซื้อจะได้รับความคุ้มครองอยู่แล้วจากการเยียวยาเพื่อปกป้องทรัพย์สินจากการแทรกแซงที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ทั้งนี้การรบกวนโดยบุคคลภายนอก อาจเกิดได้จาก

- (1) การขับไล่หรือข่มขู่ว่าจะขับไล่ผู้ซื้อออกจากทรัพย์สินที่ซื้อขาย หรือ
- (2) การฟ้องหรือการระงับยอมเหนือทรัพย์สินที่ซื้อขาย ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ซื้อไม่สามารถ

อ้างคำรับรองเพื่อให้ผู้ขายรับผิดชอบ หากได้ทราบถึงการมีอยู่ของการจำกัดสิทธินั้นในขณะทำสัญญา

วัตถุประสงค์สำคัญของคำรับรองในเรื่องการได้รับการครอบครองอย่างสงบคือ การบังคับให้ผู้ขายช่วยเหลือผู้ซื้อในการดำเนินการใด ๆ ที่ตนอาจมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก ทั้งนี้ ผู้ซื้ออาจเลือกได้ว่าจะต่อสู้คดีกับบุคคลภายนอกโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ขาย ซึ่งหากแพ้คดีก็จะเกิดความเสียหายว่าผู้ขายจะหลุดพ้นความรับผิดชอบหากผู้ขายสามารถแสดงได้ว่าบุคคลภายนอกจะแพ้คดีหากผู้ซื้อได้นำผู้ขายเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินด้วย

กฎหมายจะไม่ให้ผู้ขายได้รับการยกเว้นจากคำรับรองในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำของตนโดยข้อตกลงยกเว้นความรับผิด แต่ผู้ขายจะได้รับการยกเว้นจากความรับผิดจากการก่อความยากลำบากและการขับไล่โดยบุคคลภายนอกหากความยากลำบากหรือการขับไล่นั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับกระทำของผู้ขาย

ข้อตกลงยกเว้นความรับผิด แม้จะมีผลบังคับก็ไม่ขัดขวางผู้ซื้อจากการได้รับคืนราคา แต่ผู้ขายจะไม่ต้องคืนราคาหากผู้ซื้อรู้ถึงเหตุในการขับไล่ในขณะที่ทำสัญญาซื้อขายเพราะถือว่าผู้ซื้อทำสัญญาโดยรับความเสี่ยงเองตามมาตรา 1629

2 หน้าที่ของผู้ขายเกี่ยวกับสิทธิในสินค้า

ผู้ขายมีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 475 ที่ว่า “หากว่ามีบุคคลผู้ใดมาก่อนการรบกวนชัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครองทรัพย์สินโดยปรกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในผลอันนั้น” และได้กำหนดลักษณะของการรบกวนชัดสิทธิที่ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบไว้ในมาตรา 479 ที่ว่า “ถ้าทรัพย์สินซึ่งซื้อขายกันหลุดไปจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือแต่บางส่วน เพราะเหตุการรอนสิทธิก็ดี หรือว่าทรัพย์สินนั้นตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเป็นเหตุให้เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่การที่จะใช้ หรือเสื่อมความสะดวกในการใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์อันจะพึงได้แต่ทรัพย์สินนั้น และซึ่งผู้ซื้อหาได้รู้ในเวลาซื้อขายไม่ก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ” ซึ่งจากมาตรา 479 สามารถแบ่งลักษณะของการรบกวนชัดสิทธิที่ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบได้ดังนี้

1. ทรัพย์สินนั้นหลุดจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือบางส่วน หรือ
2. ทรัพย์สินนั้นตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งสิทธิเป็นเหตุให้ เสื่อมราคา เสื่อมความเหมาะสมแก่การที่จะใช้ เสื่อมความสะดวกในการใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์อันถึงจะได้จากทรัพย์สินนั้น

ดังนั้น จากการพิจารณามาตรา 475 ประกอบกับมาตรา 479 จะสามารถสรุปได้ว่าผู้ขายต้องทำให้ทรัพย์สินที่ซื้อขายปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินนั้นหลุดจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือบางส่วน หรืออยู่ภายใต้บังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอกอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคา เสื่อมความเหมาะสมแก่การที่จะใช้ เสื่อมความสะดวกในการใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์อันถึงจะได้จากทรัพย์สินนั้น เพราะบุคคลภายนอกนั้นมีสิทธิดีกว่าในขณะทำสัญญาหรือเพราะความผิดของผู้ขาย

ทั้งนี้ สำหรับรายละเอียดในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ขายสามารถอธิบายได้ 2 กรณีคือหน้าที่ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกในขณะทำสัญญา และหน้าที่ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกเพราะความผิดของผู้ขาย

2.1 หน้าที่ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกในขณะทำสัญญา

2.1.1 ขอบเขตหน้าที่ของผู้ขาย

ผู้ขายมีหน้าที่ในการทำให้สินค้าปลอดจากการที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าในสินค้าในขณะทำสัญญา มิฉะนั้นจะต้องรับผิดชอบ โดยการที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าในขณะทำสัญญาจะหมายถึงการที่ขณะทำสัญญานั้นบุคคลภายนอกมีสิทธิตามกฎหมายเหนือทรัพย์สินที่ซื้อขาย ไม่ว่าจะ เป็นสิทธิในทางทรัพย์สินหรือเป็นบุคคลสิทธิก็ตาม⁸

ทั้งนี้ ผู้ขายจะรับผิดชอบเฉพาะกรณีที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าเหนือทรัพย์สินที่ซื้อขายจริง ๆ เท่านั้น ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องรู้ให้แน่นอนว่า บุคคลภายนอกที่ทำการรบกวนขัดสิทธิ นั้น มีสิทธิดีกว่าผู้ขายจริง ๆ หรือไม่ ถ้าหากบุคคลภายนอกนั้นไม่ได้มีสิทธิดีกว่าจริง ๆ ก็ไม่ใช่กรณีที่ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบ แต่เป็นกรณีละเมิดที่ผู้ซื้อจะต้องปกป้องสิทธิของตนเอง หรือจะต้องทำการฟ้องร้องเอง⁹ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 655/2510 แม้ผู้ขายจะได้รับรถยนต์มาโดยการโอนต่อนายทะเบียน และการขายให้ผู้ซื้อก็ได้โอนต่อนายทะเบียนก็ดี ก็ไม่ตัดสิทธิเจ้าของอันแท้จริงที่จะติดตามเอาคืน การที่เจ้าของอันแท้จริงติดตามเอารถคืนจากผู้ซื้อเช่นนี้ เป็นการรอนสิทธิของผู้ซื้อ การที่ผู้ซื้อยินยอมคืนรถให้แก่เจ้าของอันแท้จริง แต่เมื่อความปรากฏชัดแจ้งแล้วว่ารถคันนั้นเป็นของเจ้าของ การที่ผู้ซื้อคืนรถให้แก่เจ้าของที่แท้จริง จึงเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง ถึงแม้การซื้อขายรถยนต์จะได้ทำการโอนซื้อขายกันทางทะเบียน ผู้ขายก็ยังคงมีความรับผิดชอบเพราะเหตุการรอนสิทธิอยู่ เมื่อผู้ซื้อมิได้รู้ในขณะซื้อขายว่ามีเหตุรอนสิทธิเกิดขึ้น ผู้ขายต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย

สิทธิของบุคคลภายนอกที่จะทำให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบนั้น จะต้องเป็นสิทธิที่มีอยู่แล้วในขณะที่มีการทำสัญญาซื้อขาย หากเป็นสิทธิที่ได้มาภายหลังจากการทำสัญญาซื้อขายแล้ว ผู้ขาย

⁸ วิชาญ เจริญงาม, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์เนติบรรณการ, 2549), น. 231.

⁹ พาณิกภัค ธนกิจไพบูลย์, “ความรับผิดชอบในการรอนสิทธิตามสัญญาซื้อขาย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 23.

ก็ไม่ต้องรับผิด เว้นแต่ว่าการเกิดสิทธิของบุคคลภายนอกหลังจากทำสัญญาขึ้นเกิดจากความผิดของผู้ขาย¹⁰

สำหรับกรณีการขายสินค้าที่เป็นของบุคคลอื่น เช่น นายแดงขโมยรถมาจากนายดำ ต่อมานายแดงขายรถนั้นต่อให้นายขาวที่เป็นผู้ซื้อโดยสุจริต จะมีปัญหาว่าการตกลงระหว่างนายแดงกับนายขาวที่เกี่ยวกับรถของนายดำนั้นจะเป็นการซื้อขายที่อยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะซื้อขาย ซึ่งส่งผลให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อหรือไม่ในกรณีเจ้าของสินค้าที่แท้จริงเรียกสินค้าคืนจากผู้ซื้อ และผู้ซื้อไม่ใช่ผู้ที่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายในฐานะผู้ได้สินค้ามาโดยสุจริตเสียค่าตอบแทน ตามมาตรา 1332 ที่ว่า “บุคคลผู้ซื้อทรัพย์สินมาโดยสุจริตในการขายทอดตลาดหรือในท้องตลาด หรือจากพ่อค้าซึ่งขายของชนิดนั้น ไม่จำเป็นต้องคืนให้แก่เจ้าของแท้จริง เว้นแต่เจ้าของจะขอใช้ราคาที่ซื้อเข้ามา” ตัวอย่างเช่น จากตัวอย่างข้างต้น นายแดงตกลงขายรถให้นายขาวที่บ้านของนายขาวซึ่งไม่ใช่สถานที่ปกติในการซื้อขายรถ และนายแดงก็ไม่ได้เป็นผู้ประกอบอาชีพขายรถเป็นปกติ

สำหรับกฎหมายฝรั่งเศสซึ่งประเทศไทยได้ใช้เป็นต้นแบบในการบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องรอนสิทธิที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส ได้กำหนดในมาตรา 1599 ที่ว่า “การซื้อขายสิ่งที่เป็นของบุคคลอื่น เป็นโมฆียะ” ดังนั้น หากพิจารณาตัวอย่างข้างต้นด้วยกฎหมายฝรั่งเศส การที่นายแดงขโมยรถมาจากนายดำแล้วนำมาขายต่อให้นายขาว รถดังกล่าวยังคงเป็นของนายดำ ดังนั้น สัญญาซื้อขายรถระหว่างนายแดงกับนายขาวจึงตกเป็นโมฆียะ นายขาวมีสิทธิบอกล้างสัญญาซื้อขาย

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับการรอนสิทธิ แม้จะมีที่มาจากกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสแต่ก็ไม่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะเหมือนในกฎหมายฝรั่งเศสในกรณีผลของสัญญาซื้อขายสินค้าของบุคคลอื่น ดังนั้น การพิจารณาผลของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น จึงต้องพิจารณาตามหลักในเรื่องการเกิดขึ้นของสัญญา ซึ่งสามารถแบ่งการพิจารณาเป็นประเด็น ต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การเกิดขึ้นของสัญญา
2. ความเป็นโมฆะของสัญญา
3. ความเป็นโมฆียะของสัญญา

¹⁰ ปรีชา สุมาวงศ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร:สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2532), น. 453.

(ก) การเกิดขึ้นของสัญญา

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สัญญาจะเกิดขึ้นเมื่อคำเสนอและคำสนองต้องตรงกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทั้งสองฝ่ายต่างมีเจตนาต้องตรงกันเพื่อผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น ในกรณีการทำสัญญาซื้อขายหากบุคคลใดตกลงที่จะส่งมอบทรัพย์สินและโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งตกลงจะชำระราคาเพื่อการนั้น ซึ่งเป็นไปตามความหมายของสัญญาซื้อขายในมาตรา 453 สัญญาซื้อขายก็เกิดขึ้นได้ ส่วนการพิจารณาว่าสัญญาดังกล่าวจะมีผลเช่นไรจะต้องพิจารณาในเรื่องความเป็นโมฆะหรือความเป็นโมฆียะของสัญญาซึ่งจะกล่าวต่อไป

(ข) ความเป็นโมฆะของสัญญา

ถึงแม้ว่าคู่สัญญาจะมีเจตนาต้องตรงกันเพื่อผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่อาจมีเหตุการณ์บางอย่างทำให้การผูกนิติสัมพันธ์นั้นหากพิจารณาในโดยกฎหมายแล้วจะไม่มีผลผูกพันในทางกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ นิติกรรมดังกล่าว กฎหมายถือว่าเป็นโมฆะมาตั้งแต่ต้น ซึ่งสาเหตุที่จะทำให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ กฎหมายได้กำหนดไว้หลายประการซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 6 สาเหตุคือ

1. นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
2. นิติกรรมที่มีได้ทำถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด
3. นิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาซึ่งในในจริงมิได้มีเจตนาให้ผูกพัน
4. นิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาหลง
5. นิติกรรมที่ทำโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม
6. นิติกรรมที่เป็นโมฆะและถูกบอกล้างโมฆียกรรม

สำหรับกรณีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในเรื่องผลทางกฎหมายของการซื้อขายสินค้าของผู้อื่น จะเกี่ยวข้องกับสาเหตุของความเป็นโมฆะของนิติกรรมใน 3 กรณีคือ สาเหตุอันเกิดจากนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และนิติกรรมที่ทำโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญของนิติกรรม

— นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดผลของนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมายไว้ในมาตรา 150 ที่ว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ”

เนื่องจากมาตรา 150 จะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของนิติกรรมเป็นเกณฑ์สำคัญ ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของนิติกรรมเสียก่อน กล่าวคือ นิติกรรมหนึ่ง ๆ

จะมีวัตถุประสงค์ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภทคือ วัตถุประสงค์ในทางภาวะวิสัย ซึ่งจะพิจารณาในหน้าที่ต้องปฏิบัติชำระตอบแทนกัน กับวัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัย ซึ่งเป็นเป้าหมายส่วนตัวของผู้ทำนิติกรรมในแต่ละคน โดยหากเป็นนิติกรรมสองฝ่าย เช่นการทำสัญญา วัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัยนี้จะถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ของนิติกรรมเมื่อวัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัยมีส่วนร่วมหรือรู้ร่วมกันระหว่างคู่สัญญาในนิติกรรมนั้น¹¹ ตัวอย่างเช่น นายดำตกลงขายปิ่นให้แก่นายแดง โดยนายแดงตั้งใจจะนำปิ่นไปเก็บในพิพิธภัณฑสถาน เช่นนี้ วัตถุประสงค์ในทางภาวะวิสัยคือการโอนกรรมสิทธิ์ในปิ่นและการชำระราคาค่าปิ่น ส่วนวัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัยของนายแดงในการที่จะนำปิ่นไปเก็บในพิพิธภัณฑสถาน หากนายดำทราบก็จะถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ของนิติกรรมด้วย แต่หากนายดำไม่ทราบวัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัยดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ของนิติกรรม

มาตรา 150 ได้กำหนดลักษณะของวัตถุประสงค์ที่จะทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะไว้ 3 ลักษณะคือวัตถุประสงค์ที่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย วัตถุประสงค์เป็นพันวิสัย และวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาถึงผลต่อสัญญาซื้อขายทรัพย์สินของผู้อื่นได้ดังนี้

— นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย

หากนิติกรรมใดมีวัตถุประสงค์ที่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นการห้ามโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นใดก็ได้ และกฎหมายดังกล่าวยังมีผลบังคับอยู่ในขณะที่ทำนิติกรรม นิติกรรมนั้นจะตกเป็นโมฆะ เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 ได้กำหนดห้ามทำร้ายผู้อื่น โดยกำหนดว่า “ผู้ใดทำร้ายผู้อื่น จนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ดังนั้น หากนายดำทำสัญญากับนายแดงให้นายแดงทำร้ายนายขาว สัญญาระหว่างนายดำกับนายแดงย่อมตกเป็นโมฆะ

สำหรับกรณีการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีการบัญญัติห้ามไว้โดยชัดแจ้ง แต่ในประมวลกฎหมายอาญาได้มีการกำหนดโทษของผู้ที่จำหน่ายทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไว้ในมาตรา 357 ที่ว่า “ผู้ใดช่วยซ่อนเร้น ช่วยจำหน่าย ช่วยพาเอาไปเสีย ซื้อ รับจํานำ หรือรับไว้โดยประการใดซึ่งทรัพย์สินอันได้มาโดยการกระทำความผิด ถ้าความผิดนั้นเข้าลักษณะลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ กระจุกทรัพย์ กระจุกทรัพย์ ชิงทรัพย์

¹¹ สนันทกรณ โสคติพันธุ์, คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, พ.ศ. 2551), หน้า 59.

ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก หรือเจ้าพนักงานยักยอกทรัพย์ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานรับของโจร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ดังนั้น หากการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นนั้น ทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิดและผู้ขายและผู้ซื้อได้ทราบถึงข้อเท็จจริงนั้นซึ่งทำให้วัตถุประสงค์ในการจำหน่ายทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเป็นวัตถุประสงค์ของนิติกรรม การซื้อขายดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150

— นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย

หากนิติกรรมใดมีวัตถุประสงค์ที่เป็นการพ้นวิสัย นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆะ ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้อธิบายถึงคำว่า “พ้นวิสัย” แต่ก็สามารถอธิบายได้ว่า ลักษณะของการ “พ้นวิสัย” คือ

1. เป็นไปไม่ได้เลย
2. เป็นไปไม่ได้สำหรับทุกคนไม่ใช่เฉพาะผู้ที่ต้องปฏิบัติตามนิติกรรมนั้น
3. ต้องเป็นการพ้นวิสัยในขณะที่ทำนิติกรรม หากเป็นภายหลังทำนิติกรรมจะไม่ใช่

นิติกรรมที่พ้นวิสัย แต่เป็นการชำระหนี้ที่พ้นวิสัย

4. ความพ้นวิสัยอาจเกิดจากเหตุการณ์ธรรมชาติหรือทางกฎหมายก็ได้¹²

ทั้งนี้ แม้นิติกรรมจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์ในทางภาวะวิสัยและวัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัย ในกรณีการพ้นวิสัยนี้ เห็นว่าจะต้องพิจารณาตามวัตถุประสงค์ในทางภาวะวิสัย เท่านั้น เพราะมาตรานี้ มีขึ้นเพื่อไม่ให้เอกชนต้องถูกบังคับในสิ่งที่โดยทั่วไปเห็นว่าปฏิบัติไม่ได้ เพราะแม้จะบังคับในชำระหนี้ เอกชนก็จำต้องฝ่าฝืนเพราะปฏิบัติไม่ได้ด้วยตนเอง¹³ ดังนั้น การพิจารณาจึงต้องพิจารณาว่า โดยบุคคลทั่วไปแล้วเห็นว่าการกระทำนิติกรรมในลักษณะเช่นนั้น เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้สำหรับทุกคนในขณะที่ทำนิติกรรมหรือไม่ โดยหากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ นิติกรรมนั้นก็เป็นการพ้นวิสัย

ตัวอย่างของนิติกรรมที่พ้นวิสัย เช่น การขายบ้านที่ไฟไหม้ไปก่อนทำสัญญาแล้ว หรือ การขายรถที่ในขณะที่ทำสัญญาถูกลอบเป็นโลหะใหม่แล้ว เป็นต้น

สำหรับสัญญาซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น ผู้ขายตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน ย่อมไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อได้ในขณะที่ทำสัญญา แต่ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนในโลกจะไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อได้ เพราะเจ้าของ

¹² เฟิงอ้วง., น. 65-66.

¹³ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, พ.ศ. 2524). หน้า 30.

ทรัพย์สินที่แท้จริงยังสามารถโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นได้อยู่ ดังนั้น การซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นจึงไม่ใช่นิติกรรมที่พ้นวิสัย

— นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ความหมายของนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน สามารถอธิบายโดยแบ่งได้เป็น 2 กรณีคือ กรณีขัดต่อความสงบเรียบร้อย และกรณีขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

สำหรับกรณีการขัดต่อความสงบเรียบร้อยนั้น ความสงบเรียบร้อย คือ ข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชน เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมยอมอยู่เหนือเอกชน ทั้งนี้เพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้ และความต้องการให้สังคมดำรงอยู่ได้ ก็เพื่อจะได้ปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคมนั้นเอง¹⁴ โดยความสงบเรียบร้อยของประชาชน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ความสงบเรียบร้อยทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่กำหนดเพื่อปกป้องความมั่นคงของรัฐ ครอบครัว และเอกชน

2. ความสงบเรียบร้อยทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องที่กำหนดเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสังคม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเอกชน

สำหรับกรณีขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น ศีลธรรมอันดีของประชาชน คือ หลักเกณฑ์บังคับเกี่ยวกับธรรมเนียมประเพณีซึ่งอาจแตกต่างกันแล้วแต่ท้องถิ่นในสมัยต่าง ๆ¹⁵

สำหรับการขายสินค้าของบุคคลอื่น ผู้เขียนเห็นว่าไม่ใช่นิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ถ้าหากการทำนิติกรรมนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

— นิติกรรมที่ทำโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดให้นิติกรรมที่ทำโดยความสำคัญผิดในสาระสำคัญตกเป็นโมฆะ โดยได้กำหนดในมาตรา 156 ที่ว่า “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ

ความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมตามวรรคหนึ่ง ได้แก่ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม ความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรมและความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม เป็นต้น”

¹⁴ เฝิงอ๋าง., น. 16.

¹⁵ เฝิงอ๋าง., น. 17.

ความสำคัญผิด คือ การเข้าใจความจริงที่ไม่ถูกต้อง กล่าวคือ เหตุการณ์เป็นอย่างหนึ่ง แต่ได้มีการนึกว่าเป็นอีกอย่างหนึ่ง¹⁶ ทั้งนี้ ความสำคัญผิดที่จะทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะต้องเป็นการสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของนิติกรรมเท่านั้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้อธิบายถึงความหมายของสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมไว้ เพียงแต่ได้ยกตัวอย่างของสิ่งที้อาจถือว่าเป็นสาระสำคัญของนิติกรรมได้เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม สามารถอธิบายได้ว่าสิ่งซึ่งจะถือว่าเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม หมายถึง สิ่งใดถ้าไม่มีอยู่แล้ว นิติกรรมดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้น ซึ่งไม่รวมถึงสิ่งที่เป็นข้อขัดขวางมิให้นิติกรรมที่มีสาระสำคัญครบถ้วนแล้วให้เกิดผล เช่น เรื่องแบบที่กฎหมายกำหนด โดยเบื้องต้นแล้ว สิ่งซึ่งอาจถือว่าเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม จะได้แก่ บุคคลผู้ที่จะแสดงเจตนาทำนิติกรรมด้วย ลักษณะความผูกพัน และวัตถุที่จะต้องส่งมอบหรือกำหนดการกระทำหรืองดเว้นการกระทำที่พึงจะปฏิบัติต่อกัน¹⁷

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ยกตัวอย่างสิ่งที่เป็นสาระสำคัญของนิติกรรมไว้ ดังนี้

1. ลักษณะของนิติกรรม คือ การทำนิติกรรมซึ่งโดยใจจริงประสงค์จะทำนิติกรรมในลักษณะหนึ่ง แต่กลับสำคัญผิดทำนิติกรรมในลักษณะอื่น
 2. ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้กระทำของนิติกรรม คือ การทำนิติกรรมโดยประสงค์จะทำนิติกรรมต่อบุคคลหนึ่ง แต่กลับสำคัญผิดไปทำนิติกรรมกับอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งในนิติกรรมดังกล่าว ตัวบุคคลเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม
 3. วัตถุแห่งนิติกรรม คือ การทำนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ให้มีผลต่อทรัพย์สินใด หรือการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใด แต่กลับสำคัญผิดไปทำนิติกรรมที่มีผลต่อวัตถุแห่งนิติกรรมอื่น
- แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการทำนิติกรรมโดยสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญของนิติกรรม แต่ไม่ได้หมายความว่า นิติกรรมนั้น ๆ จะเป็นโมฆะเสมอไป เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดข้อยกเว้นที่ทำให้ไม่สามารถยกความสำคัญผิดดังกล่าวขึ้นกล่าวอ้างได้ใน มาตรา 158 ที่ว่า “ความสำคัญผิดตามมาตรา 156 หรือมาตรา 157 ซึ่งเกิดขึ้นโดยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของบุคคลผู้แสดงเจตนา บุคคลนั้นจะถือเอาความสำคัญผิดนั้นมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนไม่ได้”

¹⁶ เฟิงอ๋าง., น. 129.

¹⁷ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2505), หน้า 90.

สำหรับการซื้อขายทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่น อาจเป็นไปได้ว่าจะเกิดความสำคัญผิดว่าผู้ขายมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้น แต่การสำคัญผิดในลักษณะดังกล่าวไม่ใช่การสำคัญผิดที่อยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 156 เพราะความสำคัญผิดตามมาตรา 156 จะต้องเป็นความสำคัญผิดในลักษณะที่ผิดคนหรือผิดทรัพย์สิน ซึ่งในกรณีการซื้อขายสินค้าของบุคคลอื่นนั้น ไม่มีการสำคัญผิดในลักษณะดังกล่าวแต่อย่างใด

(ค) ความเป็นโมฆียะของสัญญา

โมฆียกรรม คือ กิจการที่ใช้บังคับได้ตามกฎหมายจนกว่าจะถูกบอกล้าง นิติกรรมที่เป็นโมฆียะ เป็นนิติกรรมที่มีเหตุบกพร่องบางประการที่ไม่ได้ทำให้นิติกรรมนั้นสูญเปล่าตั้งแต่ต้น ดังเช่นกรณีโมฆะกรรม นิติกรรมนั้นยังคงใช้ได้ตามกฎหมายจนกว่าจะถูกบอกล้าง และเมื่อมีการบอกล้างแล้ว จึงถือว่านิติกรรมนั้นเป็นโมฆะเสียเปล่ามาแต่เริ่มแรก แต่หากไม่มีการบอกล้างจนเลยระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด หรือมีการให้สัตยาบัน นิติกรรมนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์ตลอดไป¹⁸

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดถึงสิ่งที่จะทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะไว้ 4 ประการคือ

1. ความสามารถของบุคคล
2. ความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน
3. กลฉ้อฉล
4. การข่มขู่

สำหรับกรณีการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น จะเกี่ยวข้องกับสาเหตุของความเป็นโมฆียะ 2 ประการ คือ ความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน และกลฉ้อฉล

— ความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดให้นิติกรรมที่ทำโดยความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินให้ตกเป็นโมฆียะไว้ในมาตรา 157 ที่ว่า “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินเป็นโมฆียะ

ความสำคัญผิดตามมาตรา 157 นี้ แตกต่างจากความสำคัญผิดตามมาตรา 156 กล่าวคือ กรณีตามมาตรา 157 จะต้องเป็นการสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรม

¹⁸ ประกอบ หุตะสิงห์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2507, (ธนบุรี, นิติบรรณการ, 2511), หน้า 78.

ลักษณะแห่งนิติกรรมและทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม แต่มีความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลและทรัพย์สิน และคุณสมบัตินั้นตามปกติแล้วถือว่าเป็นสาระสำคัญ¹⁹

ทั้งนี้ จากมาตรา 157 สามารถอธิบายองค์ประกอบของความสำคัญผิดในคุณสมบัติได้ดังนี้

1. เป็นการแสดงเจตนาที่กระทำโดยสำคัญผิด

การแสดงเจตนาตามมาตรา 157 จะต้องเป็นการแสดงเจตนาที่ผู้กระทำได้กระทำขึ้นโดยสำคัญผิด ซึ่งมีความหมายตรงกับมาตรา 156 คือ มีการเข้าใจความจริงที่ไม่ถูกต้อง

2. เป็นการสำคัญผิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน

การสำคัญผิดตามมาตรา 157 จะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน ซึ่งสิ่งที่เป็นคุณสมบัตินั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นลักษณะอย่างเช่น รูปร่างหรือเนื้อตัว แต่หมายความถึงคุณลักษณะทั้งหลายที่กระทบต่อความน่าเชื่อถือในคุณค่าแห่งบุคคลหรือทรัพย์สินนั้น²⁰

3. คุณสมบัติดังกล่าวต้องเป็นสิ่งที่ตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ ซึ่งหากไม่มีความสำคัญผิดนิติกรรมจะไม่ถูกกระทำขึ้น

การสำคัญผิดในคุณสมบัติตามมาตรา 157 นั้น จะต้องเป็นกรณีบุคคลหรือทรัพย์สินมีลักษณะ ชนิด หรือประเภท ที่กระทบกับความเชื่อถือหรือคุณค่าต่างไปจากความเข้าใจของผู้ทำนิติกรรม²¹ ซึ่งหากผู้ทำนิติกรรมได้รู้ถึงความจริงจะไม่กระทำนิติกรรมดังกล่าว

ทั้งนี้ในการพิจารณาว่าคุณสมบัติใดที่ถือว่าเป็นสาระสำคัญ ไม่จำเป็นว่าคุณกรณีทุกฝ่ายจะต้องถือว่าเรื่องนั้นเป็นคุณสมบัติที่เป็นสาระสำคัญ เพียงแค่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถือว่าเรื่องดังกล่าวเป็นสาระสำคัญก็เพียงพอ²²

¹⁹ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (พร้อมทั้งระยะเวลาและอายุความ) ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540) และธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544), พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ, 2551), หน้า 178.

²⁰ อักษราท จุฬารัตน, คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย นิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 52.

²¹ เพ็งอึ้ง., น. 52.

สำหรับกรณีการซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นจะเป็นการสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาตามองค์ประกอบข้างต้นตามลำดับ ซึ่งในเงื่อนไขประการแรก จะต้องพิจารณาว่ามีคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสำคัญผิดว่าทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นของผู้ขายหรือไม่ ซึ่งหากมีคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสำคัญผิดแล้ว จะต้องพิจารณาประการที่สองว่า การที่ทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่นนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินหรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าความสมบูรณ์ของสิทธิที่เกี่ยวข้องกับสินค้านั้นเป็นเรื่องหนึ่งที่เป็นคุณสมบัติของทรัพย์สิน เพราะเป็นลักษณะของทรัพย์สินที่กระทบต่อความน่าเชื่อถือและคุณค่าของทรัพย์สินนั้น และในประการสุดท้ายจะต้องพิจารณาว่าการที่ทรัพย์สินเป็นของบุคคลอื่นนั้น เป็นคุณสมบัติที่เป็นสาระสำคัญของคู่กรณีฝ่ายที่สำคัญผิดหรือไม่ หากคู่กรณีฝ่ายนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่เป็นสาระสำคัญ การแสดงเจตนาดังกล่าวก็เป็นโมฆียะตามมาตรา 157

เป็นที่น่าสังเกตว่า หากสินค้าเป็นของบุคคลอื่นในเวลาก่อนทำสัญญา ผู้ซื้อก็สามารถอาศัยเรื่องรอนสิทธิในการเรียกร้องให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบได้ แต่อย่างไรก็ตาม ก็อาจมีบางกรณีที่ผู้ซื้ออาจเลือกใช้เรื่องความสำคัญผิดในคุณสมบัติ เนื่องจากหากผู้ซื้อไม่ต้องการรักษานิติสัมพันธ์อีกในกรณีที่สำคัญผิดในคุณสมบัตินั้น ผู้ซื้อสามารถบอกล้างโมฆียะได้ทันที แต่กรณีการใช้สิทธิตามเรื่องรอนสิทธินั้น หากผู้ซื้อจะเลิกสัญญาต้องทำตามหลักทั่วไปคือ ต้องบอกกล่าวให้ผู้ขายชำระหนี้ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกก่อน พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาอันสมควร และต้องรอให้ผู้ขายไม่ชำระหนี้จนครบระยะเวลาดังกล่าวจึงจะสามารถบอกเลิกสัญญาได้

สำหรับในกรณีนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่สามารถเทียบเคียงได้ คือคำพิพากษาฎีกาที่ 1229/2520 โดยในคดีนี้ จำเลยทำสัญญาจะขายที่ดินให้โจทก์ โดยมีข้อสัญญาว่าที่ดินไม่มีภาระติดพันใด ๆ ความจริงแล้ว ที่ดินนั้นติดจำนองแก่ผู้อื่น ถ้าโจทก์รู้ความจริงก็จะไม่ทำสัญญากับจำเลย ย่อมถือว่าโจทก์สำคัญผิดในคุณสมบัติของทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญาจะซื้อจะขาย ซึ่งตามปกตินับว่าเป็นสาระสำคัญ สัญญาดังกล่าวจึงเป็นโมฆียะ

— กลข้อฉล

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดให้นิติกรรมที่ทำโดยกลข้อฉลตกเป็นโมฆียะ

ตามมาตรา 159 ที่ว่า “การแสดงเจตนาเพราะถูกกลข้อฉลเป็นโมฆียะ

การถูกกลข้อฉลที่จะเป็นโมฆียะตามวรรคหนึ่ง จะต้องถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลข้อฉลดังกล่าว การอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น

²² ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว เชนอรรถที่ 19, น. 181.

คู่กรณีฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้งโดยบุคคลภายนอก การแสดงเจตนา นั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น”

กลั่นแกล้ง คือ การใช้อุบายหลอกลวงให้เขาแสดงเจตนาทำนิติกรรม²³ โดยการฉ้อฉล จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

1. มีเจตนาทุจริต กล่าวคือ ผู้ทำกลั่นแกล้งต้องมีเจตนาทุจริตเป็นส่วนประกอบในทาง จิตใจของการหลอกลวง หากบุคคลดังกล่าว แสดงการกระทำอย่างสุจริตใจหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มีความสำคัญผิดเช่นกัน ส่งผลให้ผู้แสดงเจตนาสำคัญผิดตามไปด้วย ในกรณีนี้ย่อมไม่เป็น กรณีการทำนิติกรรมโดยกลั่นแกล้ง

2. มีการแสดงออกซึ่งการกระทำ กล่าวคือ ผู้ทำกลั่นแกล้งต้องมีการแสดงออกซึ่งการ กระทำ เช่น การพูด เขียนหรือการแสดงอาการอย่างใด ๆ ทั้งนี้ การนิ่งโดยหลักแล้วยังไม่ถือเป็น กลั่นแกล้ง เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นในมาตรา 162 ที่ว่า “ในนิติกรรมสองฝ่าย การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจ นิ่งเสียไม่แจ้งข้อความจริงหรือคุณสมบัติอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้ การนั้นจะเป็นกลั่นแกล้ง หาก พิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้น นิติกรรมก็คงจะมีได้กระทำขึ้น”

สำหรับประเภทของกลั่นแกล้ง กลั่นแกล้งสามารถพิจารณาแยกประเภทโดยอาศัย เกณฑ์ต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

— พิจารณาโดยอาศัยวิธีการทำกลั่นแกล้ง

หากพิจารณาโดยอาศัยวิธีการทำกลั่นแกล้ง สามารถแบ่งประเภทของกลั่นแกล้งได้ดังนี้

1. กลั่นแกล้งโดยการกระทำการ คือ กลั่นแกล้งอันเกิดจากการกระทำการหลอกลวง ไม่ว่าจะโดยวาจา การกระทำ หรือลายลักษณ์อักษร
2. กลั่นแกล้งโดยการนิ่ง โดยปกติแล้วการนิ่งไม่ถือว่าเป็นกลั่นแกล้ง แต่หากเป็นการนิ่ง ตามข้อยกเว้นในมาตรา 162 กล่าวคือ เป็นการนิ่งในการทำนิติกรรมสองฝ่าย และเป็นกลั่นแกล้ง ธรรมดาไม่ใช่กลั่นแกล้งเพื่อเหตุ²⁴ ก็ถือว่าการนิ่งนั้นเป็นกลั่นแกล้งอย่างหนึ่ง

²³ ทั้งนี้ ในกฎหมายอังกฤษ ได้มีการอธิบายถึงความหมายของกลั่นแกล้งไว้ในคดี

Derry v. Peek (1889) 14 App Cas. 337 ว่าการฉ้อฉล (Fraud) คือ การแสดงข้อความเท็จโดย

1. ผู้แสดงทราบข้อความนั้นเป็นความจริง
2. ผู้แสดงไม่แน่ใจว่าข้อความที่ตนแจ้งเป็นความจริงหรือไม่ หรือ
3. ผู้แสดงไม่ยี่ติว่าข้อความที่ตนแจ้งเป็นความจริงหรือไม่

²⁴ จิต เศรษฐบุต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น. 142.

— พิจารณาถึงผู้กระทำกลฉ้อฉล

หากพิจารณาถึงผู้กระทำกลฉ้อฉล สามารถแบ่งประเภทของกลฉ้อฉลได้ดังนี้

1. คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งทำกลฉ้อฉลเอง
2. บุคคลภายนอกทำกลฉ้อฉลต่อกัน ในกรณีนี้ นิติกรรมจะเป็นโมฆียะหากคู่กรณีอีกฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากกลฉ้อฉลนั้นรู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลฉ้อฉลดังกล่าวตามมาตรา 159
3. ทั้งสองฝ่ายทำกลฉ้อฉล เช่นนี้ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำการอ้างกลฉ้อฉลของอีกฝ่ายไม่ได้ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 163 ซึ่งสาเหตุที่กำหนดเช่นนี้เพราะ ผู้ที่จะมาขอให้กฎหมายช่วยเหลือต้องมาโดยบริสุทธิ์ เมื่อทั้งสองฝ่ายทุจริตด้วยกัน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมาขอให้กฎหมายช่วยเหลือตนเองไม่ได้²⁵

สำหรับกรณีการทำสัญญาซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่น หากคู่สัญญาถูกกลฉ้อฉลว่าผู้ขายเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย ทั้งที่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น จะต้องพิจารณาว่ากลฉ้อฉลนั้น หากไม่มีกลฉ้อฉลแล้ว คู่สัญญาจะทำนิติกรรมต่อกันหรือไม่ หากคู่สัญญาจะไม่ทำนิติกรรม สัญญาก็ตกเป็นโมฆียะ แต่หากถึงแม้จะมีกลฉ้อฉล คู่สัญญาก็ยังคงจะทำนิติกรรมอยู่ต่อไป แต่จะส่งผลให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งต้องรับภาระมากขึ้น ฝ่ายที่ฉ้อฉลก็จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

2.1.2 ความรู้ข้อเท็จจริงของผู้ขาย

ในกรณีที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าในขณะที่ทำสัญญา กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าผู้ขายจะต้องรู้ถึงเหตุแห่งการรอนสิทธิหรือไม่ ดังนั้นจึงไม่ต้องนำความรู้ของผู้ขายมาพิจารณากล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ขายมีหน้าที่ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกในขณะที่ทำสัญญา ถึงแม้ว่าผู้ขายจะไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับสิทธิของบุคคลภายนอกนั้นเลยก็ตาม และหากผู้ขายไม่สามารถทำได้ ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบผู้ซื้อ

2.1.3 เวลาในการทำหน้าที่

กฎหมายได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ขายจะต้องทำให้ทรัพย์สินที่ซื้อขายปลอดจากสิทธิที่ดีกว่าของบุคคลภายนอกในขณะที่ทำสัญญา ดังนั้น เวลาที่จะพิจารณาว่าผู้ขายได้กระทำหน้าที่ของตนในการทำให้ทรัพย์สินที่ซื้อขายปลอดจากสิทธิที่ดีกว่าของบุคคลภายนอกในกรณีนี้หรือไม่ คือเวลาที่ทำสัญญาซื้อขาย หากสิทธิของบุคคลภายนอกเกิดภายหลังจากการทำสัญญา ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีนี้ แต่อาจต้องรับผิดชอบตามกรณีที่จะกล่าวต่อไป

²⁵ เฝิงอ๋าง., น. 141.

2.2 หน้าที่ในการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอกเพราะความผิดของผู้ขาย

2.2.1 ขอบเขตหน้าที่ของผู้ขาย

ผู้ขายไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการทำให้ปลอดบุคคลภายนอกที่มีสิทธิเหนือทรัพย์สินดีกว่าในขณะทำสัญญาซื้อขายเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่ในการทำให้ปลอดบุคคลภายนอกครบถ้วนชัดสิทธิของผู้ซื้อเพราะความผิดของผู้ขายด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือ ผู้ขายมีหน้าที่ต้องไม่ทำความผิดอันจะทำให้บุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือสินค้า

คำว่า “ความผิด” กฎหมายไม่ได้ให้นิยามไว้ว่าหมายความว่าอย่างไร แต่โดยปกติแล้วการที่ลูกหนี้จะไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ นั้น จะมีเหตุได้ 3 กรณีคือ

(1) กรณีตั้งใจที่จะไม่ชำระหนี้ กล่าวคือ ลูกหนี้ตั้งใจที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

(2) กรณีไม่ชำระหนี้โดยประมาท กล่าวคือ ลูกหนี้ไม่ได้ตั้งใจที่จะไม่ชำระหนี้ แต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ นั้นเกิดจากการที่ลูกหนี้ขาดความระมัดระวังซึ่งบุคคลควรมีในสถานการณ์เช่นนั้น

(3) กรณีเกิดจากเหตุที่ไม่ใช่ทั้งกรณีตั้งใจหรือประมาท กล่าวคือ มีเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ลูกหนี้ไม่ได้ตั้งใจหรือประมาทให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น แต่เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้

เมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในเรื่องนี้ จะพบว่าลูกหนี้จะไม่ต้องรับผิดชอบหากการไม่ชำระหนี้เกิดจากเหตุการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตามมาตรา 219 ที่ว่า “ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้”

ถ้าภายหลังที่ได้ก่อหนี้ขึ้นแล้วนั้น ลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ไซ้ ท่านให้ถือเสมือนว่าเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้ตกเป็นอันพ้นวิสัยฉะนั้น” แต่หากเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ นั้นเกิดจากเหตุที่สามารถโทษลูกหนี้ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือลูกหนี้มีส่วนให้เกิดเหตุการณ์นั้น อันได้แก่กรณีลูกหนี้ตั้งใจหรือประมาทไม่ชำระหนี้ ในกรณีนี้ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 218 ที่ว่า “ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยจะทำได้เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบไซ้ ท่านว่าลูกหนี้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้เพื่อค่าเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้”

ในกรณีที่การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยแต่เพียงบางส่วน ถ้าหากว่าส่วนที่ยังเป็นวิสัยจะทำได้นั้นจะเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะไม่ยอมรับชำระหนี้ส่วนที่ยังเป็นวิสัยจะทำได้นั้นแล้ว และเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้เสียทั้งหมดทีเดียวก็ได้”

และหากพิจารณาประกอบกับความหมายของคำว่า “ความผิด” ตามสัญญาของกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งกฎหมายไทยได้ยอมรับหลักในเรื่องการรอนสิทธิมาจากกฎหมายฝรั่งเศส กฎหมายฝรั่งเศสจะให้คำนิยามคำว่า “ความผิด” ไว้ว่าต้องการองค์ประกอบดังนี้

(1) ความจงใจในการกระทำผิด

(2) ความไม่จงใจในการกระทำผิด ซึ่งจะมีหลายระดับ บางครั้งอาจมีระดับถึงขนาดกรณีจงใจหรือบางกรณีอาจจะเป็นประมาท²⁶

จากการพิจารณาบทบัญญัติในเรื่องนี้ตามกฎหมายไทย และคำอธิบายของกฎหมายฝรั่งเศสซึ่งประเทศไทยได้ยอมรับแนวคิดในเรื่องการรอนสิทธิ สามารถสรุปได้ว่าความหมายของคำว่า “ความผิด” หมายถึงการที่ลูกหนี้จงใจหรือประมาทที่จะไม่ชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ และเนื่องจากการทำให้สินค้าปลอดจากการรบกวนขัดสิทธิเป็นหนึ่งอย่างหนึ่งของผู้ขาย ดังนั้น ความผิดของผู้ขายที่จะทำให้ต้องรับผิดชอบผู้ซื้อในกรณีบุคคลภายนอกรบกวนขัดสิทธิ จะหมายถึง ผู้ขายกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้บุคคลภายนอกมีสิทธิเข้าทำการรบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อ

2.2.2 ความรู้ข้อเท็จจริงของผู้ขาย

เนื่องจากความผิดของผู้ขายจะมีทั้งในกรณีจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้บุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือสินค้า จึงสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

(ก) กรณีบุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ซื้อขายเพราะความจงใจของผู้ขาย

ในกรณีนี้ผู้ขายจงใจที่จะไม่ทำหน้าที่ของตน กล่าวคือ ผู้ขายได้กระทำโดยรู้ว่าผู้ซื้อจะถูกรบกวนขัดสิทธิจากการกระทำของตน

(ข) กรณีบุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ซื้อขายเพราะความประมาทเลินเล่อของผู้ขาย

ในกรณีนี้ ผู้ขายไม่ได้จงใจไม่ทำหน้าที่ของตน กล่าวคือ ผู้ขายทำให้ผู้ซื้อถูกรบกวนขัดสิทธิโดยไม่รู้ว่าการกระทำของตนนั้นจะทำให้เกิดการรบกวนขัดสิทธิแก่ผู้ซื้อ และเนื่องจากความผิดจะมีบทบาททำให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบหากเกิดภายหลังทำสัญญาไปแล้ว และเมื่อผู้ขายได้ทำสัญญาขายสินค้าให้ผู้ซื้อ ก็ต้องมีหน้าที่ระมัดระวังไม่ให้เกิดเหตุให้บุคคลภายนอกมารบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อ ดังนั้น หากผู้ขายไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรทำให้บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าอันเป็นการ

²⁶ Raymond Youngs, *English, French and German comparative law* / Raymond Youngs, 2 nd edition (London:Cavendish Pub, 2007), p.628.

รบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อภายหลังทำสัญญา แม้ผู้ขายจะไม่ว่าการกระทำของตนจะทำให้ผู้ซื้อถูกรบกวนขัดสิทธิก็ตาม ผู้ขายก็มีความประมาทเกิดขึ้น ซึ่งผู้ขายจะต้องรับผิดชอบ

ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบเพราะการรบกวนขัดสิทธิเกิดจากความผิดของผู้ขายไม่ว่าผู้ขายจะรู้หรือไม่รู้ถึงเหตุแห่งการรอนสิทธินั้น ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อ

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะ เป็นกรณีบุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าในขณะที่ทำสัญญาซื้อขายหรือการรบกวนขัดสิทธิเกิดจากความผิดของผู้ขาย ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบทั้งในกรณีที่รู้และไม่รู้ถึงเหตุแห่งการรอนสิทธินั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ขายไม่จำเป็นต้องรู้ถึงเหตุแห่งการรอนสิทธิก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อ

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในประเด็นนี้ คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 2053/2538 จำเลยผู้ขายต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิตาม ป.พพ. มาตรา 475 แม้จะไม่รู้ถึงสาเหตุแห่งการรอนสิทธิก็ตาม และเมื่อโจทก์จำต้องยอมให้เจ้าพนักงานตำรวจยึดรถยนต์พิพาทซึ่งซื้อมาจากจำเลยไปเพราะเป็นรถยนต์ที่ถูกโจรกรรมมา ความรับผิดชอบของจำเลยดังกล่าวจึงไม่อยู่ในบังคับอายุความฟ้องร้องตามมาตรา 481 แต่มีอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/30

2.2.3 เวลาในการทำหน้าที่

กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าความผิดของผู้ขายจะต้องมีเมื่อใด ดังนั้นจึงอาจตีความได้ว่า อาจมีก่อน ขณะหรือภายหลังทำสัญญาก็ได้²⁷ แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในกรณีหน้าที่ของผู้ขายในการทำให้สินค้าปลอดจากการรบกวนเพราะบุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าในขณะที่ทำสัญญา กฎหมายได้กำหนดไว้ให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด กล่าวคือ หากบุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าจริงในขณะที่ทำสัญญาผู้ขายจะต้องรับผิดชอบโดยไม่พิจารณาว่าบุคคลภายนอกนั้นมีสิทธิดีกว่าเพราะการที่ผู้ขายจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ดังนั้น ความรับผิดชอบของผู้ขายเพราะผู้ขายมีความผิดแม้อาจตีความได้ว่าความผิดนั้นจะมีได้ทั้งก่อนและหลังจากทำสัญญา แต่ความผิดนี้จะ มีบทบาทสำคัญให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบหากเป็นกรณีความผิดนั้นเกิดขึ้นภายหลังจากทำสัญญา

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในกรณีนี้คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 3220/2510 จำเลยเช่าซื้อรถยนต์มาจากเจ้าของรถ ขณะที่ยังชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบ จำเลยได้นำรถนั้นไปขายให้กับโจทก์โดยให้โจทก์ผ่อนชำระเป็นงวด ๆ ต่อมา จำเลยไม่ชำระค่าเช่าซื้อ เจ้าของรถได้มายึดเอารถยนต์ไป ถือได้ว่ามีการรอนสิทธิเกิดขึ้น ทำให้

²⁷ วิษณุ เครืองาม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น. 232.

จำเลยไม่สามารถจะส่งมอบและจัดการให้โจทก์ผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันนี้ได้ ทั้งนี้ เพราะความผิดของจำเลย จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตาม ป.พ.พ. มาตรา 475

3 ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขาย

ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายในกรณีการรอนสิทธิ อาจเกิดขึ้นได้โดยสัญญาหรือกฎหมายซึ่งในแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ข้อยกเว้นความรับผิดโดยผลของสัญญา

ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถทำสัญญาตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อการรอนสิทธิได้ตามมาตรา 483 ที่ว่า “คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้” และสำหรับการยกเว้นความรับผิดของผู้ขายอันเกิดจากสัญญาสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1.1 แบบของสัญญายกเว้นความรับผิด

กฎหมายไม่ได้บังคับว่าข้อสัญญายกเว้นความรับผิดจะต้องทำตามแบบ ดังนั้นจึงไม่ต้องทำเป็นหนังสือก็ได้ แต่หากเป็นการทำสัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่ระบุไว้ในมาตรา 456 ข้อตกลงจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่หรือต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว ซึ่งหากไม่ทำแล้วอาจจะมีผลบังคับตามมาตรา 152 ที่ว่า “การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ การนั้นเป็นโมฆะ”²⁸

3.1.2 ความมีผลของข้อตกลงยกเว้นความรับผิด

การพิจารณาถึงความมีผลของข้อตกลงยกเว้นความรับผิด โดยปกติแล้วหากข้อตกลงไม่ขัดต่อมาตรา 150 ที่ว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ” ก็จะมีผลบังคับได้ แต่อย่างไรก็ตามในบางกรณีจะต้องพิจารณาประกอบกับ พระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมด้วยและมาตรา 485 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรอนสิทธิดังนี้

²⁸ เฟิงอั้ง, น. 244.

มาตรา 6 ที่ว่า “สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น” และ

มาตรา 11 ที่ว่า “ข้อสัญญาใดที่มีให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ข้อสัญญานั้นเป็นโมฆะ”

ดังนั้น ตามพระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าในกรณีสินค้าอยู่ภายใต้การรอนสิทธิโดยบุคคลภายนอกไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคจะรู้ถึงการรอนสิทธินั้นในขณะที่ทำสัญญา ซึ่งในกรณีนี้จะให้ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

สาเหตุที่พระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกำหนดเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากผู้ว่างมุงจะคุ้มครองผู้ซื้อที่เป็นผู้บริโภคซึ่งมีประสบการณ์น้อยกว่าผู้ขายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจนั้น ๆ ซึ่งย่อมต้องทราบได้ว่าจะมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นได้บ้างจากการขายสินค้า จึงใช้ประสบการณ์ที่มีปกป้องตนเองไม่ให้อับต้องรับผิดหากเกิดปัญหาในการซื้อขายนั้น²⁹

นอกจากข้อจำกัดความมีผลของข้อตกลงยกเว้นความรับผิดโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแล้ว ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มีข้อจำกัดความมีผลไว้ในกรณีการรอนสิทธินั้นเกิดจากความผิดของผู้ขายหรือผู้ขายรู้ข้อเท็จจริงอยู่แล้วแต่ได้ปกปิดเสีย ในมาตรา 485 ที่ว่า “ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดนั้น ไม่อาจคุ้มครองความรับผิดของผู้ขายในผลของการอันผู้ขายได้กระทำไปเอง หรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้รู้อยู่แล้วและปกปิดเสีย”

3.1.3 ผลของข้อตกลงยกเว้นความรับผิด

ถึงแม้ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดจะมีผลใช้บังคับแก่คู่กรณีแล้ว ผู้ขายก็ได้รับการยกเว้นความรับผิดเฉพาะค่าเสียหายเท่านั้น แต่ยังคงรับผิดในการส่งใช้เงินคืนตามราคาอยู่เว้นแต่จะได้อำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 484 ที่ว่า “ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดนั้น ย่อมไม่คุ้มครองผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งเงินคืนตามราคา เว้นแต่จะได้อำหนดไว้เป็นอย่างอื่น”

²⁹ ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 233.

3.2 ข้อยกเว้นความรับผิดโดยผลของกฎหมาย

3.2.1 ความรู้ข้อเท็จจริงของผู้ซื้อ

กฎหมายได้ยกเว้นความรับผิดของผู้ขายไว้ในกรณีที่ผู้ซื้ออยู่แล้วในเวลาซื้อขายว่ามีผู้ยื่นก่อนการรบกวนขัดสิทธิหรือมีสิทธิดีกว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิด ทั้งนี้เพราะเป็นกรณีผู้ซื้อสมัครใจรับความเสี่ยงเองทั้งที่ทราบว่าจะเกิดปัญหาได้³⁰ ดังที่มาตรา 476 กำหนดว่า “ถ้าสิทธิของผู้ก่อนการรบกวนนั้นผู้ซื้ออยู่แล้วในเวลาซื้อขาย ท่านว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิด”

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในกรณีมีดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 9652/2544 คดีก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาให้เพิกถอนการจดทะเบียนซื้อขายที่ดินพิพาทระหว่างโจทก์และจำเลยบางส่วน โดยวินิจฉัยว่าจำเลยคดีดังกล่าวจดทะเบียนโอนขายที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์คดีดังกล่าวเป็นการทำนอกขอบอำนาจในฐานะผู้จัดการมรดก ย่อมเป็นการเสียเปรียบแก่ทายาทของ จ. และผู้ที่มีส่วนเป็นเจ้าของที่ดินพิพาทซึ่งอยู่ในฐานะที่จะจดทะเบียนสิทธิได้ก่อน ทั้งโจทก์คดีดังกล่าวรับซื้อที่ดินพิพาทไว้โดยทราบดีอยู่แล้วว่าทายาทของ จ. และผู้ที่มีส่วนเป็นเจ้าของที่ดินพิพาทได้ทำประโยชน์ที่ดินพิพาทหลายปีแล้ว และควรจะได้รู้อยู่แล้วว่าจำเลยคดีดังกล่าวกระทำในฐานะผู้จัดการมรดก จึงเป็นการไม่สุจริต ดังนี้ การที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้เพิกถอนการซื้อขายที่ดินพิพาทถือว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ แต่โจทก์ทราบถึงสิทธิของผู้ก่อนการรบกวนในที่ดินพิพาทแล้วในเวลาซื้อขาย ฉะนั้น จำเลยซึ่งเป็นผู้ขายจึงไม่ต้องรับผิดในการรอนสิทธิต่อโจทก์ตาม ป.พพ. มาตรา 476 โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องบังคับให้จำเลยคืนเงินค่าที่ดินพิพาทแก่โจทก์ตามส่วนที่ถูกเพิกถอนการซื้อขายดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 7218/2542 โจทก์ซื้อที่ดินพิพาทจากจำเลย และชำระค่าที่ดินให้จำเลยครบถ้วนแล้ว จำเลยส่งมอบที่ดินพิพาทให้โจทก์เข้าครอบครองทำประโยชน์ตั้งแต่วันที่ทำสัญญา แต่ที่ดินพิพาทเป็นของ ผ. และ ผ. ได้แจ้งความกล่าวหาว่าคณางานของโจทก์บุกรุกที่ดินพิพาท ดังนี้ เป็นกรณีที่ ผ. มาก่อนการรบกวนสิทธิของโจทก์ในฐานะผู้ซื้อในอันจะครองที่ดินพิพาทเป็นปกติสุข เพราะ ผ. มีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินพิพาทอยู่ในเวลาที่โจทก์ซื้อจากจำเลย จึงเป็นการรอนสิทธิตาม ป.พพ. มาตรา 475 เมื่อโจทก์มิได้รู้ในเวลาซื้อขายว่าที่ดินพิพาทเป็นส่วนหนึ่งของที่ดิน ผ. และจำเลยพิสูจน์ไม่ได้ว่า สิทธิของโจทก์ได้สูญไปโดยความผิดของโจทก์เอง จำเลยจึงต้องรับผิดคืนเงินค่าที่ดินพิพาทพร้อมดอกเบี้ยแก่โจทก์

³⁰ ไผทชิต เอกจริยกร, คำอธิบาย ข้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน, 2549) น. 205.

3.2.2 ผู้ซื้อไม่เปิดโอกาสให้ผู้ขายแก้ไขการรอนสิทธิ

บทบัญญัติในเรื่องการรอนสิทธิของไทยมีที่มาจากกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งวัตถุประสงค์ของเรื่องการรอนสิทธิของฝรั่งเศสนั้นก็คือ การบังคับให้ผู้ขายต้องช่วยผู้ซื้อในการดำเนินคดี ๆ ที่ตัวผู้ขายอาจเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก ดังนั้นหากผู้ซื้อไม่นำผู้ขายเข้าช่วยในการดำเนินคดีก็จะเป็นการที่ผู้ซื้อละความคุ้มครองที่กฎหมายมอบให้ ดังนั้นผู้ขายจึงพ้นความรับผิด นอกจากนี้ผู้ขายจะได้รับการยกเว้นความรับผิดในกรณีการเข้ารบกวนโดยบุคคลภายนอกนั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับกระทำของผู้ขายแต่เกิดจากความผิดของผู้ขายเอง

กฎหมายไทยก็ได้ยอมรับว่าหากการรบกวนขัดสิทธิของบุคคลภายนอกเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้ซื้อเองหรือผู้ซื้อไม่เรียกผู้ขายเข้าสู่คดี ผู้ขายจะพ้นความรับผิด ดังที่กำหนดในมาตรา 482 ที่ว่า “ผู้ขายไม่ต้องรับผิดในการรอนสิทธิเมื่อกรณีเป็นดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

- (1) ถ้าไม่มีการฟ้องคดี และผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าสิทธิของผู้ซื้อได้สูญไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง หรือ
- (2) ถ้าผู้ซื้อไม่ได้เรียกผู้ขายเข้ามาในคดี และผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าถ้าได้เรียกเข้ามา คดีฝ่ายผู้ซื้อจะชนะ หรือ
- (3) ถ้าผู้ขายได้เข้ามาในคดี แต่ศาลได้ยกคำเรียกร้องของผู้ซื้อเสียเพราะความผิดของผู้ซื้อเอง

แต่ถึงกรณีจะเป็นอย่างไรก็ดี ถ้าผู้ขายถูกศาลหมายเรียกให้เข้ามาในคดีและไม่ยอมเข้าว่าคดีร่วมเป็นจำเลยหรือร่วมเป็นโจทก์กับผู้ซื้อ ไซ้ร้ทำว่าผู้ขายคงต้องรับผิด”

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในเรื่องนี้ คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 6429/2534 ผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดในกรณีรอนสิทธิตาม ป.พ.พ. มาตรา 482(1) ก็ต่อเมื่อผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าสิทธิของผู้ซื้อได้สูญไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง ได้ความว่ารณยนต์ที่จำเลยขายให้โจทก์เป็นรณยนต์ที่ถูกยกออกมาและได้ถูกเจ้าพนักงานติดตามยึดคืนไป ดังนั้น เมื่อจำเลยมิได้นำสืบให้เห็นว่าการที่รณยนต์พิพาทถูกยึดไปนั้นเป็นความผิดของโจทก์ จำเลยไม่อาจอ้างข้อยกเว้นการรับผิดในการรอนสิทธิตามกฎหมาย

4 การเยียวยากรณีผิดหน้าที่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดวิธีการเยียวยาแก่ผู้ซื้อไว้ในกรณีผู้ขายไม่ทำหน้าที่ในการทำให้ทรัพย์สินปลอดภัยจากสิทธิของบุคคลภายนอกไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น จึง

ต้องพิจารณาตามบททั่วไปในเรื่องหนี้และเรื่องสัญญา ซึ่งสามารถให้การเยียวยาในกรณีการรอนสิทธิไว้ดังนี้

4.1 การเรียกค่าเสียหาย

ผู้ขายมีหน้าที่ตามมาตรา 475 ในการทำให้ผู้ซื้อได้รับการครอบครองอย่างสงบ หากผิดหน้าที่ ก็เป็นการไม่ชำระหนี้ของผู้ขายส่งผลให้ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นตามมาตรา 215 ที่ว่า “เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นได้” และมาตรา 222 ที่ว่า “การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่การเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติ ย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้”

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว”³¹ ตัวอย่างของการเรียกค่าเสียหายของผู้ซื้อ ได้แก่

คำพิพากษาฎีกาที่ 926/2530 โจทก์ซื้อรถยนต์จากจำเลย ตำรวจยึดรถไปโดยมีเหตุผลสมควร โจทก์ไม่สามารถครอบครองรถได้ ถือว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ จำเลยต้องชดเชยค่าเสียหายแก่โจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 4366/2539 การที่จำเลยนำรถยนต์มาขายให้แก่โจทก์ทั้งสอง เท่ากับว่าจำเลยผู้ขายได้รับรองโดยปริยายแก่โจทก์ทั้งสองว่า จำเลยมีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่นำมาขาย เมื่อปรากฏว่าจำเลยไม่มีและไม่อาจโอนกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ให้แก่โจทก์ทั้งสองได้ จึงเป็นการผิดสัญญาที่ทำไว้กับโจทก์ทั้งสอง เป็นเหตุให้โจทก์ทั้งสองได้รับความเสียหาย เนื่องจากต้องชำระเงินคืนให้แก่ผู้ซื้อรถยนต์ดังกล่าวไปจากโจทก์ทั้งสอง โจทก์ทั้งสองย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายเป็นเงินจำนวนดังกล่าวจากจำเลยได้

³¹ ไพฑูริย์ เอกจริยกร, เพิ่งอ้าง, น. 203.

4.2 การเรียกคืนราคาทรัพย์สิน

ถ้าหากการรอนสิทธินั้นส่งผลให้ทรัพย์สินหลุดไปจากผู้ซื้อทั้งหมดตามมาตรา 479 ก็เห็นได้ว่าเมื่อผู้ซื้อไม่ได้ตัวทรัพย์สินที่ซื้อขาย ผู้ซื้อก็ควรได้รับชำระราคาสินค้าคืน นอกเหนือจากค่าเสียหายที่ได้รับไปตามมาตรา 222 ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 885/2515 ปากกาหมึกซึมเป็นของกองทัพอากาศสหรัฐอเมริกาซึ่งถูกคนร้ายลักไปจากโกดังเก็บสินค้าที่สนามบิน จำเลยรับซื้อปากกาเหล่านั้นไว้โดยรู้ว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์แล้วเอามาขายให้โจทก์ซึ่งรับไว้โดยสุจริต ภายหลังตำรวจมายึดเอาปากกาไปจากโจทก์แล้วคืนให้เจ้าของไปตามคำพิพากษาของศาล ถือได้ว่าทรัพย์สินหลุดไปจากโจทก์เพราะเหตุแห่งการรอนสิทธิ จำเลยผู้ขายต้องคืนเงินค่าปากกาให้แก่โจทก์ผู้ซื้อ

คำพิพากษาฎีกาที่ 3321/2525 จำเลยซื้อเครื่องพิมพ์จากบริษัท ส. แล้วนำไปขายให้โจทก์ โจทก์นำเครื่องพิมพ์ดังกล่าวไปแลกเปลี่ยนเครื่องตัดกระดาษกับบริษัท อ. เครื่องพิมพ์ดังกล่าวบริษัท ส. เข้าซื้อมาจากบริษัท ก. แล้วผิดสัญญาเช่าซื้อ บริษัท ก. ฟ้องเรียกเครื่องพิมพ์คืนและเจ้าพนักงานบังคับคดียึดเครื่องพิมพ์คืนจากบริษัท อ. บริษัท อ. จึงฟ้องเรียกค่าเครื่องพิมพ์จากโจทก์ ศาลพิพากษาให้โจทก์ชำระ

4.3 การไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้อง

เนื่องจากหน้าที่ของผู้ขายในการส่งมอบสินค้าที่ปลอดจากการรบกวนขัดสิทธิเป็นหนึ่งอย่างหนึ่งของผู้ขาย ผู้ขายจึงมีหน้าที่ต้องชำระให้ถูกต้อง ตามมาตรา 208 ที่ว่า “การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างไร ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นอย่างนั้นโดยตรง ...” หากผู้ขายไม่ชำระหนี้ในส่วนนี้ให้ถูกต้องผู้ซื้อที่เป็นเจ้าหนี้ในกรณีนี้ก็มิสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้อง

4.4 การระงับการชำระหนี้ในส่วนของตน

เนื่องจากสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทน โดยผู้ซื้อจะมีหน้าที่ชำระราคาสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนกับการชำระหนี้ในส่วนของผู้ขาย ดังนั้น หากผู้ขายไม่ได้ชำระหนี้ของตนในเรื่องการทำให้สินค้าปลอดจากสิทธิของบุคคลภายนอก ผู้ซื้อก็มีสิทธิระงับการชำระหนี้ในส่วนของตนตามมาตรา 369 ที่ว่า “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่า

อีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด”³²

5 อายุความ

การฟ้องร้องผู้ขายให้ชดใช้ในกรณีเกิดการรอนสิทธิขึ้นนั้น ผู้ซื้อต้องฟ้องร้องผู้ขายภายในกำหนดเวลาอายุความ ถ้าหากไม่ทำการเรียกร้องภายในระยะเวลาอายุความที่กฎหมายกำหนด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติให้ผู้ขายสามารถปฏิเสธการชำระหนี้ได้ตามมาตรา 193/10 ที่ว่า “สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้” โดยในเรื่องการรอนสิทธิ กฎหมายได้กำหนดอายุความในการฟ้องร้องไว้เป็น 2 กรณีคือ

5.1 กรณีผู้ขายไม่ได้เข้าสู่คดีหรือผู้ซื้อประนีประนอมยอมความกับบุคคลภายนอก

ในกรณีที่ผู้ขายไม่ได้เข้าสู่คดีเดิม หรือผู้ซื้อประนีประนอมยอมความกับบุคคลภายนอก หรือยอมตามบุคคลภายนอกที่เรียกร้อง กฎหมายกำหนดให้ผู้ซื้อต้องฟ้องร้องภายในอายุความ 3 เดือนนับแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ผู้ซื้อประนีประนอมยอมความหรือยอมตามบุคคลภายนอก ตามมาตรา 481 ที่ว่า “ถ้าผู้ขายไม่ได้เป็นคู่ความในคดีเดิม หรือผู้ซื้อได้ประนีประนอมยอมความกับบุคคลภายนอก หรือยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้องไว้ ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีในข้อรับผิดเพื่อการรอนสิทธิเมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับแต่วันคำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด หรือนับแต่วันประนีประนอมยอมความหรือวันที่ยอมตามบุคคลภายนอกเรียกร้องนั้น”

ทั้งนี้ การยอมตามบุคคลภายนอก ต้องเกิดจากความสมัครใจ หากไม่สมัครใจเพราะถูกบังคับ เช่นการบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมายอาญา กรณีนี้ อายุความฟ้องร้องไม่ตกอยู่ภายใต้ อายุความ 3 เดือน³³ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1885/2531 การยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้องตาม ป.พ.พ. มาตรา 481 นั้น ต้องเป็นการยอมโดยสมัครใจ การที่เจ้าพนักงานศุลกากรยึดรถยนต์ที่โจทก์ซื้อจากจำเลย โดยอ้างอำนาจกฎหมาย ไม่เป็นการยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้องตามมาตรา 481

³² พาดินภาค ธนกิจไพบูลย์, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 9, น. 77 – 79.

³³ ไผทชิต เอกจริยกร, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 30, น. 211.

ดังนั้น ความรับผิดของจำเลยผู้ขายรถยนต์ไม่อยู่ในบังคับอายุความตามมาตราดังกล่าว แต่เป็นกรณีอายุความทั่วไปตามมาตรา 164

5.2 กรณีอื่นทั่วไป

ในกรณีที่นอกเหนือจากกรณีแรก กฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความไว้เป็นการเฉพาะจึงต้องอาศัยอายุความตามหลักทั่วไปในมาตรา 193/30 ที่ว่า “อายุความนั้น ถ้าประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้มีกำหนดสิบปี”

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในกรณีนี้คือ คำพิพากษาฎีกาที่ 7218/2542 หลังจากที่โจทก์ถูก ผ. อ้างว่าที่ดินพิพาทเป็นของ ผ. และถูกแจ้งความดำเนินคดี โจทก์ยอมตามที่ ผ. เรียกร้อง โดยจะไม่เข้าทำประโยชน์ในที่ดินพิพาทอีก แต่เมื่อการที่โจทก์ยินยอมตามที่ ผ. เรียกร้อง เพราะคนงานของโจทก์จะต้องถูกดำเนินคดีอาญาและมีโทษถึงจำคุกได้ การยอมของโจทก์ดังกล่าวจึงมิได้เกิดขึ้นโดยความสมัครใจ และไม่เป็นการยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง ความรับผิดของจำเลยในฐานะผู้ขายจึงไม่อยู่ภายในบังคับอายุความ 3 เดือน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 481 และมีใช้กรณีโจทก์ฟ้องเรียกคืนฐานลามิควรรได้ แต่อยู่ภายในบังคับอายุความทั่วไปตามมาตรา 193/30 ซึ่งมีกำหนด 10 ปี